

Тема 3.

Тригонометричні рівняння й нерівності

Урок 27. Урок–практикум. Розв’язування найпростіших тригонометричних нерівностей

РОБОЧИЙ АРКУШ

(моє ім’я)

I. Очікувані результати навчальних досягнень

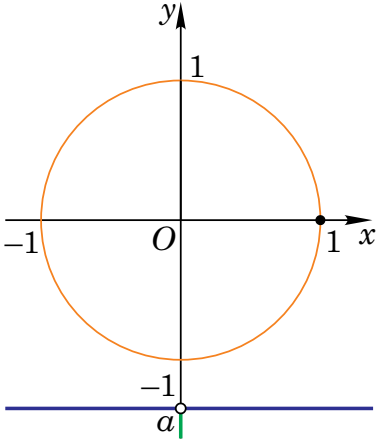
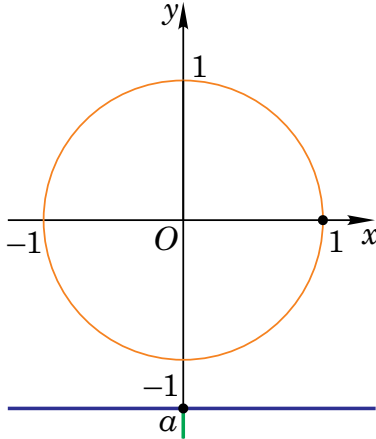
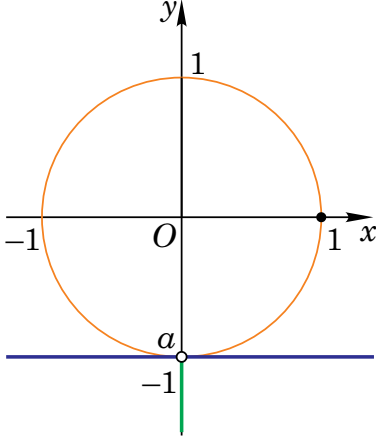
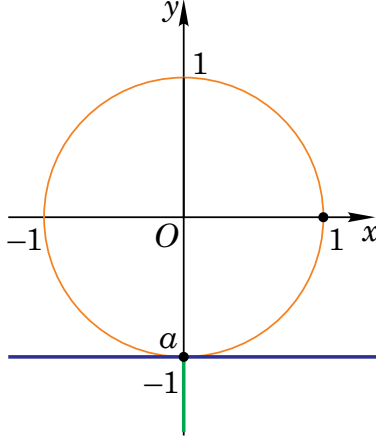
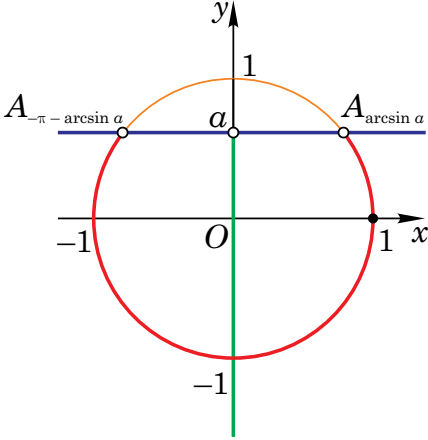
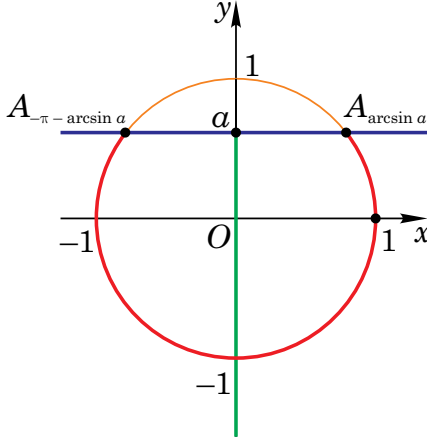
На уроці ви навчитеся:

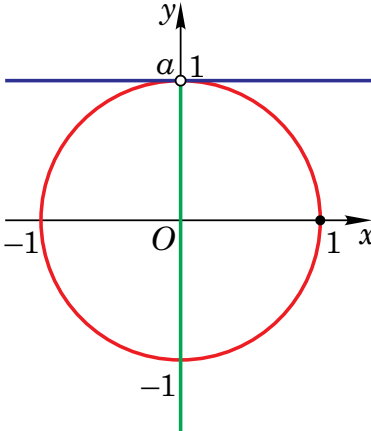
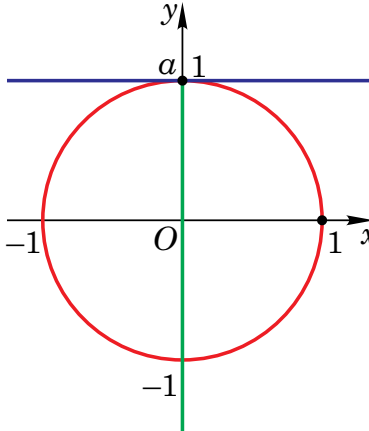
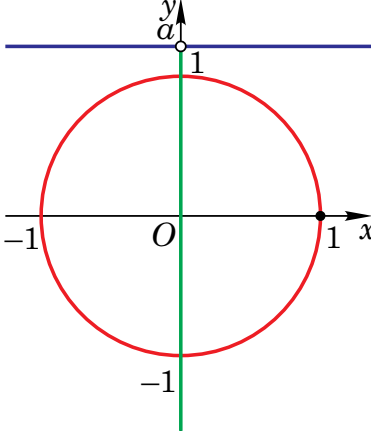
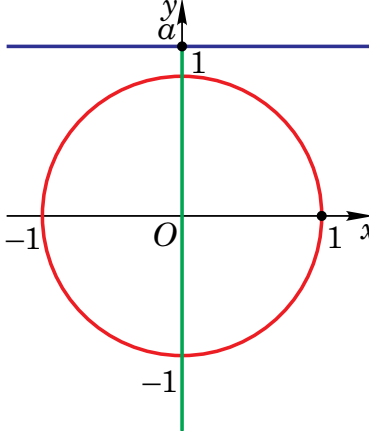
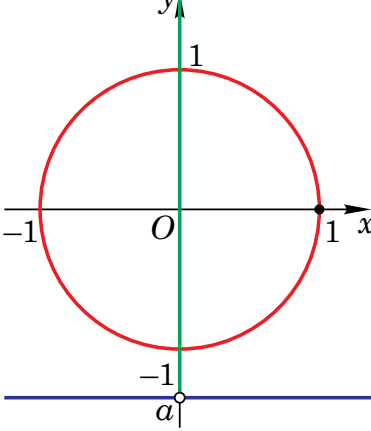
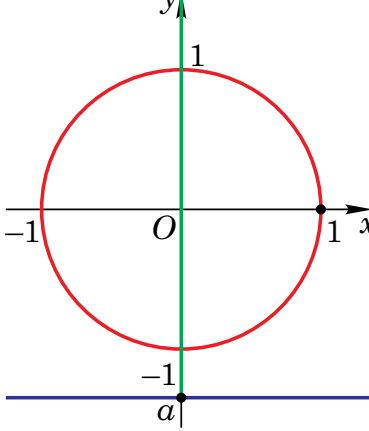
- 1) навчитеся розв’язувати нерівності виду $\sin x > a$, $\sin x \geq a$, $\sin x < a$, $\sin x \leq a$;
- 2) навчитеся розв’язувати нерівності виду $\cos x > a$, $\cos x \geq a$, $\cos x < a$, $\cos x \leq a$;
- 3) використовувати набуті знання для розв’язування практичних задач.

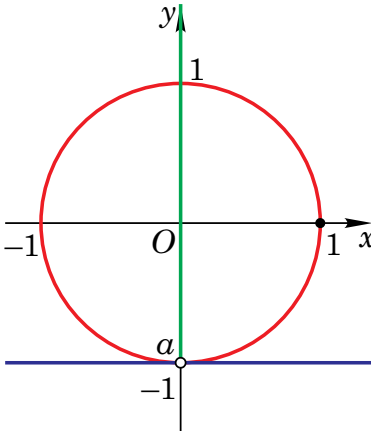
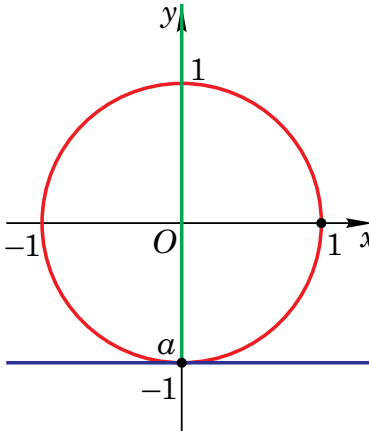
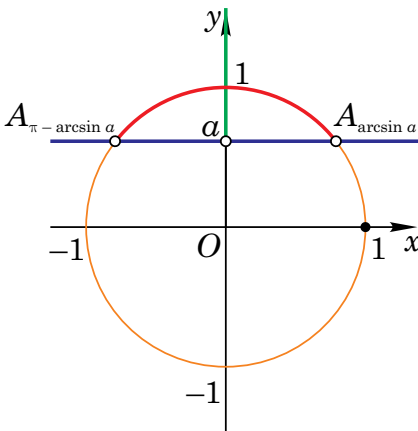
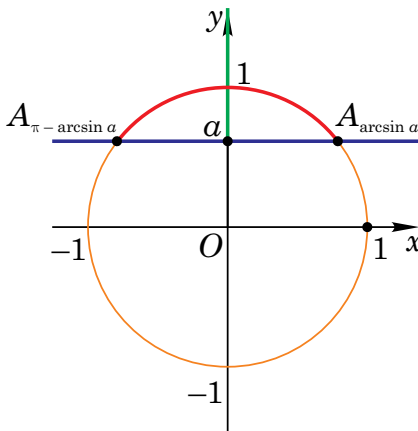
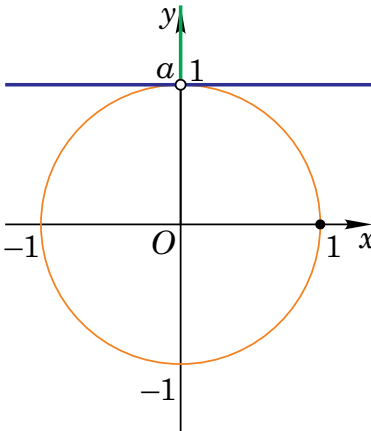
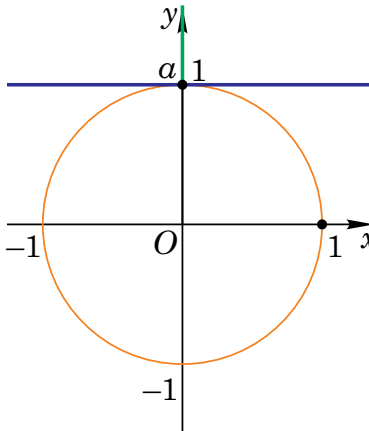
II. Повторення

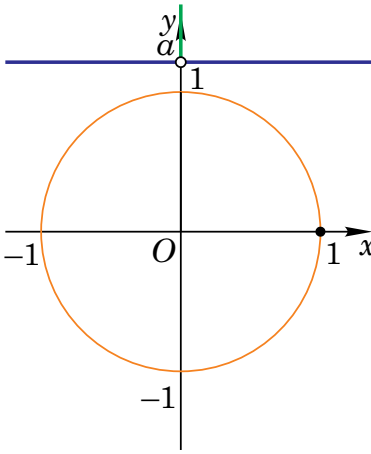
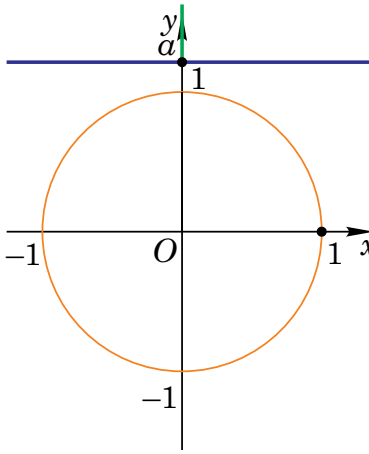
1. Спростіть вираз $\frac{1 - \cos 2\alpha}{\sin 2\alpha}$.
2. В якій чверті лежить кут 3,2 рад?
3. Розв’яжіть рівняння $\operatorname{tg}\left(x + \frac{\pi}{3}\right) = -1$.
4. Укажіть номер нерівності, розв’язком якої є число $\frac{\pi}{2}$:
  - 1) $\cos x > \frac{1}{2}$;
  - 2) $\sin x > \frac{1}{2}$;
  - 3) $\operatorname{tg} x > 1$;
  - 4) $\cos x < 0$;
  - 5) $\sin x < \frac{\sqrt{3}}{2}$.
5. При яких значеннях параметра a має розв’язки рівняння $\sin 2x = a$?

III. Розв'язування нерівностей $\sin x > a$, $\sin x \geq a$, $\sin x < a$, $\sin x \leq a$

	Нерівність $\sin x < a$	Нерівність $\sin x \leq a$
$a < -1$	Не має розв'язків	Не має розв'язків
$a = -1$	Не має розв'язків	$x = -\frac{\pi}{2} + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$
$-1 < a < 1$	$-\pi - \arcsin a + 2\pi n < x < \arcsin a + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$	$-\pi - \arcsin a + 2\pi n \leq x \leq \arcsin a + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$

	Нерівність $\sin x < a$	Нерівність $\sin x \leq a$
$a = 1$	$x \in \mathbb{R} \setminus \left\{ \frac{\pi}{2} + 2\pi n \right\}, n \in \mathbb{Z}$	$x \in \mathbb{R}$
$a > 1$	$x \in \mathbb{R}$	$x \in \mathbb{R}$
	Нерівність $\sin x > a$	Нерівність $\sin x \geq a$
$a < -1$	$x \in \mathbb{R}$	$x \in \mathbb{R}$

	Нерівність $\sin x > a$	Нерівність $\sin x \geq a$
$a = -1$	$x \in \mathbb{R} \setminus \left\{ -\frac{\pi}{2} + 2\pi n \right\}, n \in \mathbb{Z}$	$x \in \mathbb{R}$
$-1 < a < 1$	$\arcsin a + 2\pi n < x < \pi - \arcsin a + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$	$\arcsin a + 2\pi n \leq x \leq \pi - \arcsin a + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$
$a = 1$	Не має розв'язків	$x = \frac{\pi}{2} + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$

	Нерівність $\sin x > a$	Нерівність $\sin x \geq a$
$a > 1$	Не має розв'язків	Не має розв'язків

Приклад 1. Розв'яжіть нерівність $\sin 2x \geq \frac{1}{2}$.

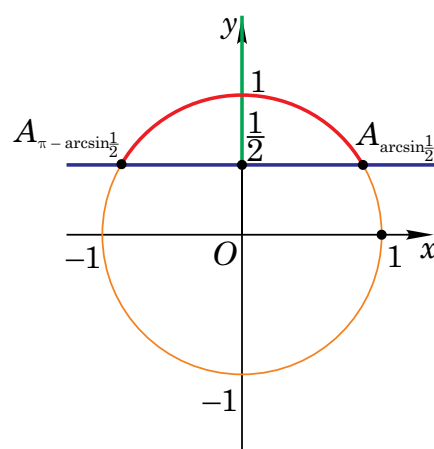
Розв'язання. Виконаємо побудову (див. рисунок).

$$\arcsin \frac{1}{2} + 2\pi n \leq 2x \leq \pi - \arcsin \frac{1}{2} + 2\pi n, n \in \mathbb{Z},$$

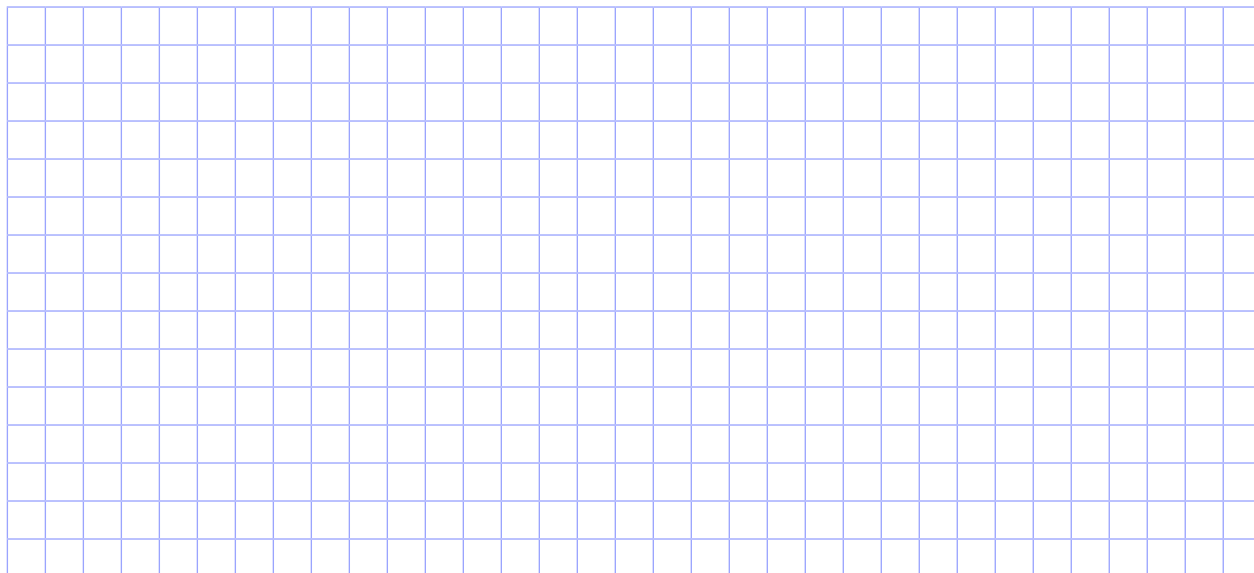
$$\frac{\pi}{6} + 2\pi n \leq 2x \leq \frac{5\pi}{6} + 2\pi n, n \in \mathbb{Z},$$

$$\frac{\pi}{12} + \pi n \leq x \leq \frac{5\pi}{12} + \pi n, n \in \mathbb{Z}.$$

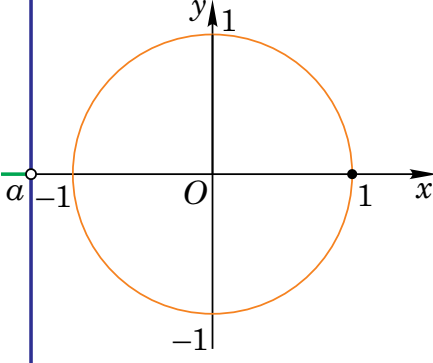
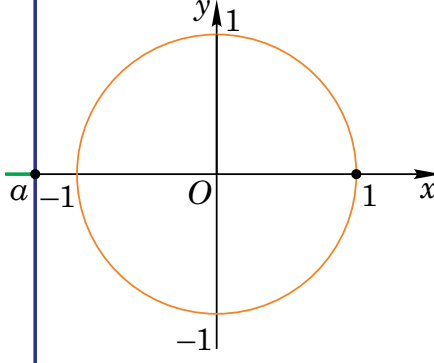
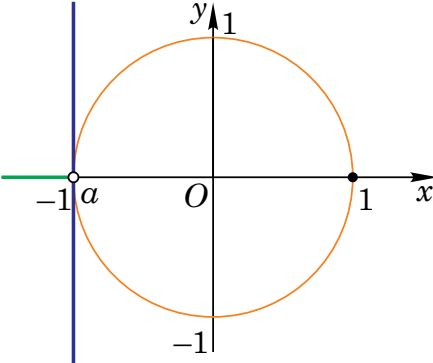
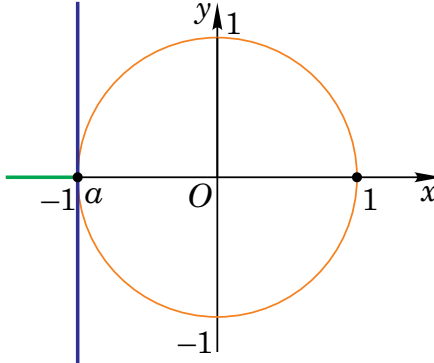
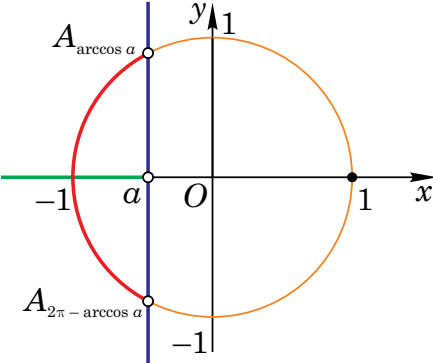
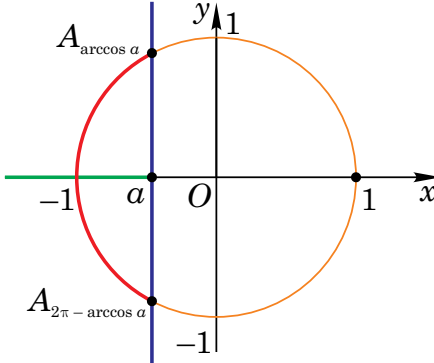
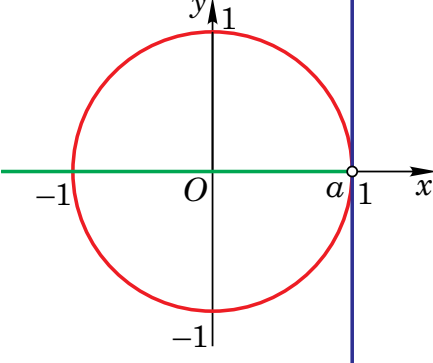
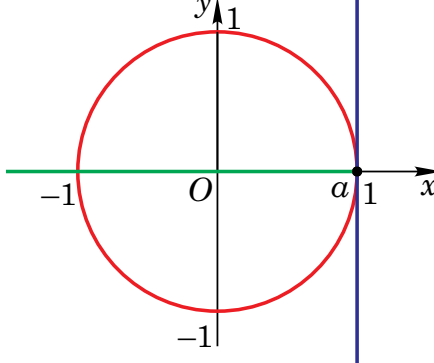
Відповідь. $\frac{\pi}{12} + \pi n \leq x \leq \frac{5\pi}{12} + \pi n, n \in \mathbb{Z}.$

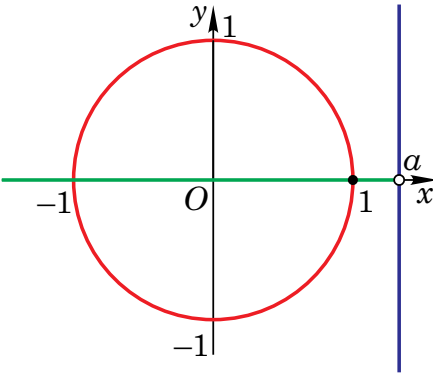
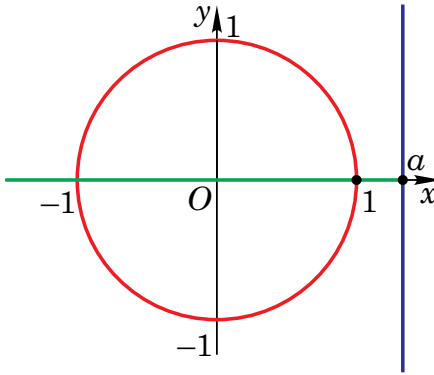
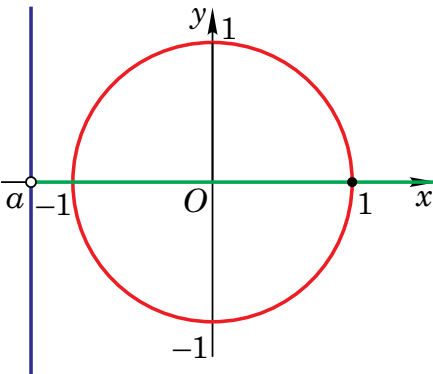
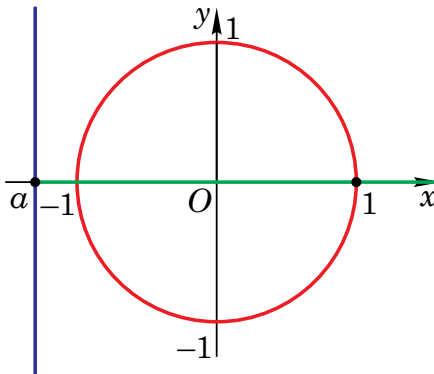
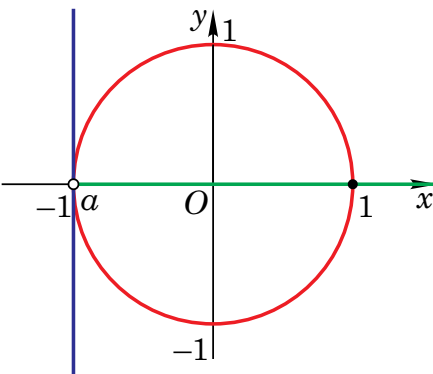
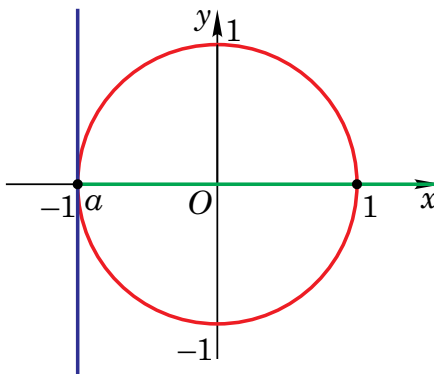
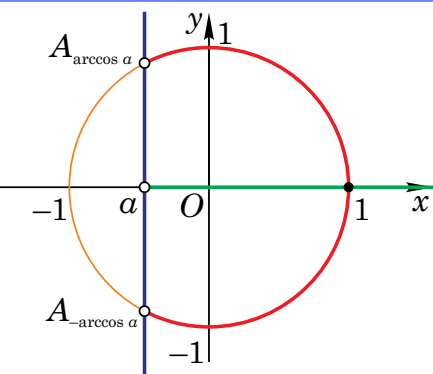
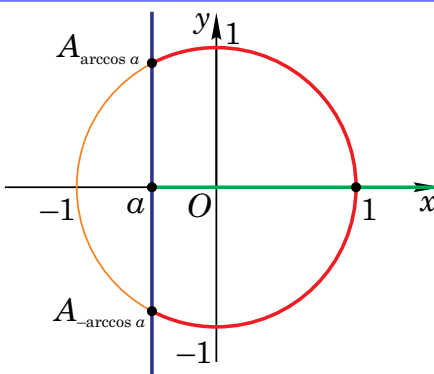

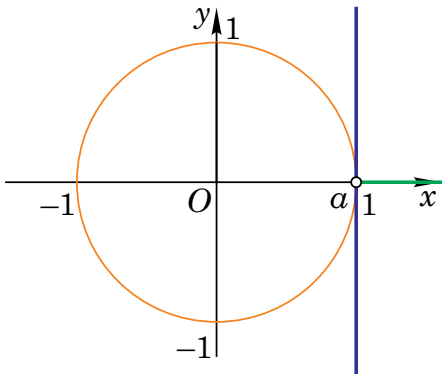
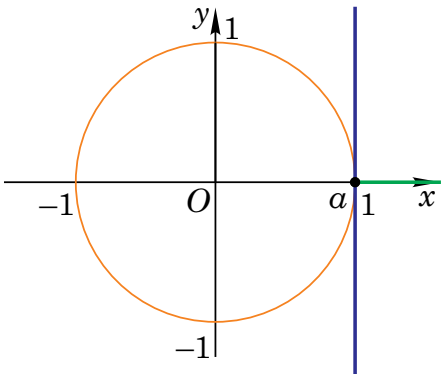
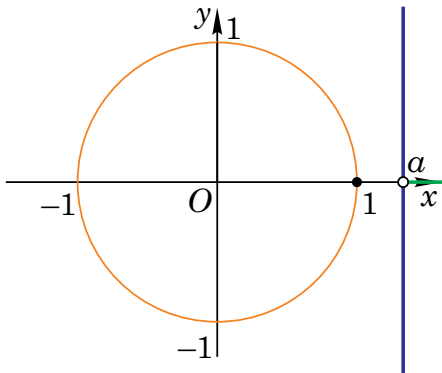
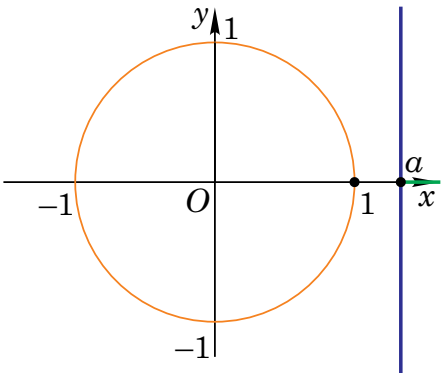
Приклад 2. Розв'яжіть нерівність $\sin \frac{x}{3} \leq \frac{1}{3}$.

IV. Розв'язування нерівностей $\cos x > a$, $\cos x \geq a$, $\cos x < a$, $\cos x \leq a$

	Нерівність $\cos x < a$	Нерівність $\cos x \leq a$
$a < -1$	Не має розв'язків	Не має розв'язків
$a = -1$	Не має розв'язків	$x = \pi + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$
$-1 < a < 1$	$\arccos a + 2\pi n < x < 2\pi - \arccos a + 2\pi n$ $n \in \mathbb{Z}$	$\arccos a + 2\pi n \leq x \leq 2\pi - \arccos a + 2\pi n$, $n \in \mathbb{Z}$
$a = 1$	$x \in \mathbb{R} \setminus \{2\pi n\}, n \in \mathbb{Z}$	$x \in \mathbb{R}$

	Нерівність $\cos x < a$	Нерівність $\cos x \leq a$
$a > 1$	$x \in \mathbb{R}$	$x \in \mathbb{R}$
	Нерівність $\cos x > a$	Нерівність $\cos x \geq a$
$a < -1$	$x \in \mathbb{R}$	$x \in \mathbb{R}$
$a = -1$	$x \in \mathbb{R} \setminus \{\pi + 2\pi n\}, n \in \mathbb{Z}$	$x \in \mathbb{R}$
$-1 < a < 1$	$-\arccos a + 2\pi n < x < \arccos a + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$	$-\arccos a + 2\pi n \leq x \leq \arccos a + 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$

	Нерівність $\cos x > a$	Нерівність $\cos x \geq a$
$a = 1$	Не має розв'язків	$x = 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$
$a > 1$	Не має розв'язків	Не має розв'язків

Приклад 3. Розв'яжіть нерівність $2\cos 3x \geq \sqrt{3}$.

Розв'язання. Виконаємо побудову (див. рисунок).

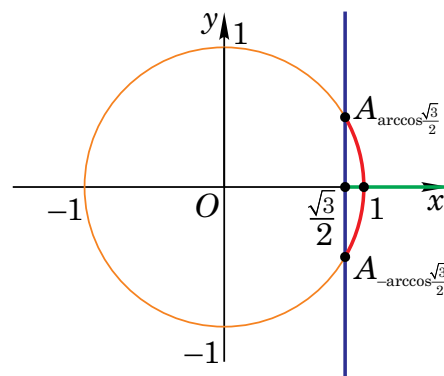
$$\cos 3x \geq \frac{\sqrt{3}}{2},$$

$$-\arccos \frac{\sqrt{3}}{2} + 2\pi n < 3x < \arccos \frac{\sqrt{3}}{2} + 2\pi n, n \in \mathbb{Z},$$

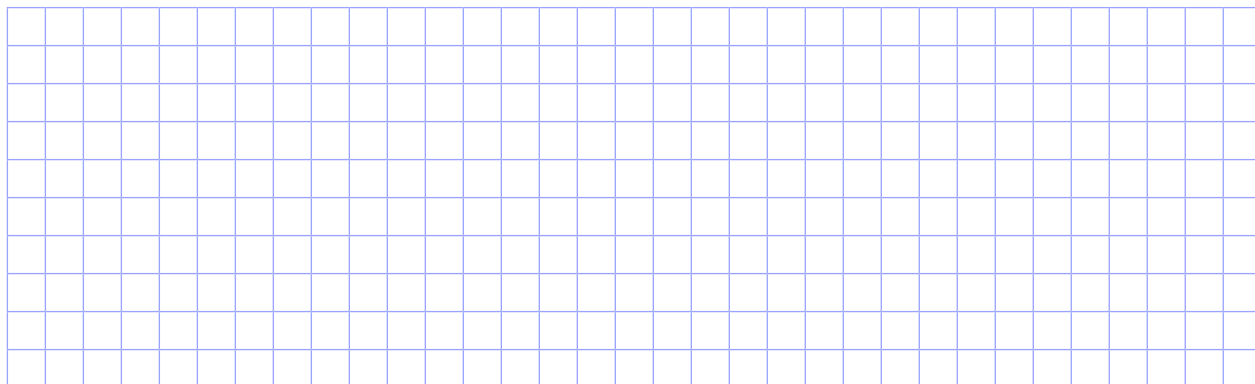
$$-\frac{\pi}{6} + 2\pi n < 3x < \frac{\pi}{6} + 2\pi n, n \in \mathbb{Z},$$

$$-\frac{\pi}{18} + \frac{2\pi n}{3} < x < \frac{\pi}{18} + \frac{2\pi n}{3}, n \in \mathbb{Z}.$$

Відповідь. $-\frac{\pi}{18} + \frac{2\pi n}{3} < x < \frac{\pi}{18} + \frac{2\pi n}{3}, n \in \mathbb{Z}.$

Приклад 4. Розв'яжіть нерівність $2\cos\left(\frac{x}{2} - 3\right) < -1$.

V. Розв'язування практичної задачі

Як я вирішую певну проблему?

Задача. Під час випробовування автомобільного амортизатора на спеціальному стенді датчик фіксує вертикальне відхилення точки від положення рівноваги. Виявилося, що це відхилення описується рівнянням $x(t) = 10 \cos\left(\frac{\pi t}{9}\right)$, де t — час від початку випробування (в секундах), а $x(t)$ — відхилення точки від положення рівноваги (в сантиметрах). Уважається, що амортизатор працює в допустимому режимі, коли відхилення від положення рівноваги за абсолютною величиною не перевищує 5 см. Знайдіть, у які моменти часу впродовж першої хвилини від початку випробування амортизатор працював у допустимому режимі.

Задача 2. Конкурсна задача. Розв'яжіть нерівність $2\sin x - 1 \leq \sqrt{6\sin^2 x - 6\sin x - 12}$.

VII. Тренувальні вправи. Три рівні складності: А, В, С

Рівень А

1. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin 2x > \frac{\sqrt{3}}{2}$;   2) $\sin\left(-\frac{x}{4}\right) < \frac{\sqrt{3}}{2}$;   3) $\cos 5x > 1$;   4) $\cos(-3x) > \frac{1}{3}$.

2. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin 2x \leq \frac{\sqrt{3}}{2}$;   2) $\cos \frac{x}{2} \leq \frac{1}{2}$;   3) $\cos \frac{x}{2} \leq -\frac{1}{2}$;   4) $\sin 2x \leq -\frac{\sqrt{3}}{2}$.

3. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin\left(\frac{3}{2}\pi - x\right) < \frac{\sqrt{3}}{2}$; 2) $\sin 3x \geq 1$;   3) $\sin \frac{x}{2} \geq 1$;   4) $\sin\left(2x - \frac{\pi}{6}\right) < 0,2$.

4. Розв'яжіть нерівність:

1) $\cos 2x \geq -1$;   2) $\cos x \leq -1$;   3) $\cos 2x \leq -1$;   4) $2\cos x > 1$.

5. Розв'яжіть нерівність:

1) $2\sin(2-x) < 3$;   2) $3\cos(3-3x) \geq 3$;

6. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin \frac{x}{2} \geq -2$;   2) $\cos \frac{x}{4} \leq 2$;   3) $\cos 4x < 1,5$;   4) $\sin 5x > -\sqrt{2}$

Рівень В

1. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin(1-2x) < -\frac{\sqrt{2}}{2}$; 2) $\sin\left(2x - \frac{\pi}{6}\right) < 0,2$; 3) $\cos(2x-2) > \frac{1}{2}$;   4) $2\cos 4x + \sqrt{3} \leq 0$;

2. Розв'яжіть нерівність:

1) $1 - 2\sin 2x > 0$;   2) $2\cos 2x + 1 < 0$;   3) $2\sin \frac{x}{2} \leq \sqrt{3}$;   4) $\sqrt{2} \cos 3x \geq 1$.

3. Розв'яжіть нерівність:

1) $2\sin\left(x + \frac{\pi}{4}\right) \geq 1$;   2) $\cos\left(x - \frac{\pi}{3}\right) > \frac{\sqrt{2}}{2}$;   3) $4\cos^2 x \leq 3$;   4) $4\sin^2 x \geq 1$.

4. Знайдіть область визначення функції:

1) $y = \sqrt{\sin x - 1}$;   2) $y = \sqrt{1 - \cos x}$.

5. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin\left(x - \frac{\pi}{4}\right) \leq 0$;   2) $\sin\left(3x - \frac{\pi}{4}\right) \geq 0$;   3) $\cos\left(x - \frac{\pi}{4}\right) \geq 0$;   4) $\cos\left(3x - \frac{\pi}{4}\right) \leq 0$.

6. Розв'яжіть нерівність:

1) $\cos^2 x \geq \frac{3}{4}$;   2) $|\sin x| \leq -\frac{1}{\sqrt{2}}$;   3) $|\cos x| \geq -\frac{1}{\sqrt{2}}$;   4) $\sin^2 x \leq \frac{3}{4}$.

7. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin x \cos \frac{x}{2} + \cos x \sin \frac{x}{2} \geq \frac{1}{3}$;   2) $\left(\cos \frac{x}{2} - \sin \frac{x}{2}\right)^2 < \sin x$;
3) $\sin x \cos x > 0$;   4) $\sqrt{3} \sin 2x + \cos 2x < 1$;

8. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin^2\left(2x - \frac{\pi}{4}\right) < \frac{3}{4}$;   2) $\sin\left(\frac{\pi}{3} - x\right) + \cos\left(\frac{\pi}{6} - x\right) \geq \sqrt{3}$;
3) $\frac{\sin x + \cos x}{\sin x - \cos x} > \sqrt{3}$;   4) $\cos \pi x + \sin\left(\pi x + \frac{\pi}{4}\right) > 0$.

9. Розв'яжіть систему нерівностей на проміжку $[0; 2\pi]$:

1) $\begin{cases} \sin x < \frac{\sqrt{3}}{2}, \\ \cos x \geq -\frac{\sqrt{3}}{2}; \end{cases}$ 2) $\begin{cases} \sin x < \frac{1}{2}, \\ \cos x < -\frac{1}{2}; \end{cases}$ 3) $\begin{cases} \sin x < \frac{1}{2}, \\ \cos x < \frac{1}{2}; \end{cases}$ 4) $\begin{cases} \sin x > \frac{\sqrt{2}}{2}, \\ \cos x \geq -\frac{\sqrt{3}}{2}. \end{cases}$

10. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin(30^\circ + 3x) > \cos(60^\circ - 3x)$;   2) $\sin(30^\circ + 3x) < \cos(60^\circ - 3x)$.

11. Розв'яжіть нерівність:

1) $3\sin 2x > \cos\left(\frac{\pi}{2} - 2x\right) + \frac{1}{2}$;   2) $\frac{1}{2}\cos\left(\frac{2}{3}\pi + x\right) > \frac{1}{3}\sin(\pi - x) + 0,1$.

12. Розв'яжіть нерівність:

1) $\cos^2 2x - \sin^2 2x \leq \frac{1}{2}$;   2) $\sin^4 x - \cos^4 x \leq \frac{\sqrt{3}}{2}$;
3) $\sin x \cdot \cos x < -\frac{\sqrt{3}}{4}$;   4) $(\sin \pi x - \cos \pi x)^2 \geq \frac{1}{2}$.

Рівень С

1. Розв'яжіть нерівність:

1) $\cos\left(\sin x + \frac{\pi}{2}\right) < 0$;   2) $|\sin x| \cos x > \frac{1}{4}$.

2. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sqrt{3} \sin 3x + \cos 3x \leq -2$;

2) $\cos 4x - \sin 4x \geq \sqrt{2}$;

3) $\sqrt{3} \sin 2x - 3 \cos 2x \geq 2\sqrt{3}$;

4) $\cos 6x - \sin 6x \leq -\sqrt{2}$.

3. Розв'яжіть нерівність:

1) $\sin^4 x + \cos^4 x \geq \sin 2x - \frac{1}{2}$;

2) $\sin^6 x + \cos^6 x \geq \frac{5}{8}$;

3) $\sin^7 x \cos^3 x - \cos^7 x \sin^3 x \geq \cos 2x$;

4) $\cos^3 x \sin 3x + \cos 3x \sin^3 x < \frac{3}{8}$.

4. Розв'яжіть нерівність:

1) $\cos \pi x \cdot \sqrt{255 - 4x - 4x^2} < 0$;

2) $\sin \pi x \cdot \sqrt{2 + x - x^2} > 0$.

5. Розв'яжіть нерівність:

1) $|\sin x| < |\cos x|$;

2) $|\sin x| > |\cos x|$;

3) $|\cos x| + 3 \cos x < 1$;

4) $|\sin x + \cos x| < 1$.

6. Розв'яжіть нерівність:

1) $\cos(\sin x) > 0$;

2) $\sin(\cos x) < 0$.

7. Творче завдання. Візуалізуйте графічне розв'язування деяких нерівностей рівня В за допомогою Geogebra чи Desmos.

Рефлексія

Оцініть розуміння теми уроку балами від 1 до 10.

Мої враження від уроку

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Жахливі									Чудові

Назвіть дві речі, які вам сподобалися на уроці, й одну річ, яка вам не сподобалася, або у вас усе ще залишилися запитання.

1) .....

2) .....

? .....

Можливі теми проєктів

1. Аналіз руху маятника за допомогою тригонометричних нерівностей.

2. Тригонометричні нерівності в балістиці.

3. Застосування тригонометричних нерівностей у створенні дизайну атракціонів.

4. Біоритми людини та тригонометричні нерівності.

5. Застосування тригонометричних нерівностей у GPS-навігації.

